

Větné rozbory expres

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.edika.cz
www.albatrosmedia.cz

Vlasta Gazdíková
Větné rozbory expres – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2017

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA** a.s.

Vlasta Gazdíková

Větné rozборы expres

**Edika
Brno
2017**

Obsah

I. Základní větné členy	5
Podmět a přísudek	5
Podmětová a přísudková část	8
Větné členy řídicí a závislé	8
Podmět a přísudek holý, rozvitý a několikanásobný	11
Přísudek a jeho druhy	14
Shoda přísudku s podmětem	18
Shoda přísudku s několikanásobným podmětem	20
Souhrnná cvičení – podmět a přísudek	22
II. Rozvíjející větné členy	25
Přívlastek (Pk)	26
Předmět (Pt)	32
Přísllovečné určení (Pu)	37
Souhrnná cvičení – základní a rozvíjející větné členy	44
Doplněk (Dk)	46
III. Věty jednočlenné, dvočlenné, větný ekvivalent	51
IV. Věta jednoduchá a souvětí	53
Druhy vedlejších vět	60
Souhrnná cvičení – druhy vedlejších vět	78
Významové poměry mezi souřadně spojenými větami hlavními	84
Významové poměry mezi jednotlivými členy ve větných členech několikanásobných ..	93
Významové poměry mezi souřadně spojenými větami vedlejšími	95
V. Složitá souvětí	99
Vi. Souhrnné opakování – větné rozbory	103
Přehled základních pojmů užívaných ve větných rozborech	112
KLÍČ	120

I. Základní větné členy

Podmět a přísudek

Základem věty bývá zpravidla podmět a přísudek (neplatí to ale vždy), které označujeme za **základní větné členy**. Spolu tvoří **základní skladební dvojici**, v níž se můžeme zeptat jedním členem na člen druhý. **Podmět** bývá v **1. pádě** (dost často podstatné jméno nebo zájmeno) – vyjadřuje, **kdo** nebo **co** něco dělá, **přísudek** bývá **sloveso** – vyjadřuje, co dělá podmět nebo co se o něm dovídáme.

5.–9. roč.

Jak postupujeme při hledání základní skladební dvojice?

(Poznámka: podmět podtrhujeme rovnou čarou, přísudek vlnovkou.)

- 1) Vyhledáme ve větě sloveso (= přísudek) v určitém tvaru (můžeme z něj dobře určit osobu), např.: Eva píše dopis. Tatínek ryje záhon.
- 2) Tímto slovesem se potom zeptáme na podmět otázkou: **kdo, co?** např.: kdo, co píše? – odpověď zní: Eva (= podmět), nebo kdo, co ryje? – odpověď zní: tatínek (= podmět)
- 3) Zpětně si můžeme ověřit, co se říká o podmětu, co podmět činí apod., např.: co dělá Eva? – odpověď zní: píše (= přísudek) dopis, nebo co dělá tatínek? – odpověď zní: ryje (= přísudek) záhon.

Podmět nemusí být vždy ve větě vyjádřen, rozlišujeme tedy podmět:

a) vyjádřený:

- podstatným jménem v 1. pádě – např.: *Na dvoře štěká pes.*
- zájmenem – např.: *Oni na nás zapomněli.*
- číslovkou – např.: *Tři ještě nedorazili.*

Méně často bývají podmětem i jiné slovní druhy (částice, infinitiv slovesa, citoslovce, příslovce aj.), např.:

Jeho ne znělo přesvědčivě. Uvidět moře byl její velký sen. Mohutné prásk všechny vyděsilo. Každé proč má i své proto.

b) nevyjádřený:

- je jasný z tvaru určitého slovesa – např.: *Volala mu už včera.*

kdo, co volala? – (*ona*)

- je zřejmý z předchozí věty

– např.: *Včera k nám přijela teta.*

Nebyla u nás dva roky.

kdo, co u nás nebyla? – (*teta*)

c) všeobecný:

– máme na mysli někoho obecně – *oni* = nějací *lidé* :

např.: *Psali o tom v novinách.*

kdo, co psali? – *oni, nějací lidé*

V televizi mluvili o zemětřesení.

kdo, co mluvili? – *oni, nějací lidé*

Cvičení

1. **Přiřadte k sobě podstatná jména a slovesa tak, aby tvořila základní skladební dvojice. Slovesa převedte do náležitého tvaru a nově vzniklé dvojice dopište do tabulky. Podtrhněte *podmět* i *přísudek*.**

slunce	hrát	
Iva	štípat	
kapela	vstávat	
hoši	burácet	
vosy	svítit	
bratr	pelášit	
zajíc	trénovat	
vítr	vařit	

2. **Podtrhněte základní skladební dvojice. Potom rozlište *podmět* vyjádřený, *nevyjádřený* a *všeobecný* (do závorek). U *podmětu* vyjádřeného označte číslicí slovní druh.**

Na louce se pasou srnky. (_____)

Vy jste to ještě neviděli? (_____)

- Petr pracuje na stavbě domu. (_____)
 Každý den mi nosí kytku. (_____)
 Včera to hlásili v rozhlase. (_____)
 Zpívat v SuperStar jí nevyšlo. (_____)
 Domů přijel až večer. (_____)
 O tragédii mluvili ráno v televizi. (_____)
 Najednou se ozvalo hlasité žbluňk. (_____)
 Dva z nich nám zazpívali. (_____)
 Obloha se na nás mračila. (_____)
 V neděli jsme navštívili babičku. (_____)
 Z pokoje se najednou ozvalo cink. (_____)

3. **Doplňte do vět chybějící člen základní skladební dvojice a podtržením určete, zda se jedná o podmět nebo přísudek.**

Na nebi _____ měsíc. Z houštiny _____ jelen. _____ střelili daňka. Všude kolem nás rostly _____. _____ se ohýbaly ve větru. Na jedli _____ šišky. Děti _____ ze svahu dolů. _____ vylovili sumce. _____ proběhli poslední zatáčkou. Růže omamně _____.

4. **Podtrhněte ve větách všechny základní skladební dvojice (nevyjádřený podmět napište do závorek).**

Všichni se těšíme na dovolenou na horách. Večer si balíme své lodní kufry. Jen Eva si připravuje své zavazadlo až ráno. Tatínek už čeká s autem před naším domem. Honza nosí všechny kufry do auta. Stále ale chybí Evino zavazadlo. Konečně se řítí k autu a nakládá svůj loďák. Každý už sedí na svém místě, a tak můžeme vyrazit. Za chvíli Eva zavelí k návratu. V tom spěchu totiž zapoměla doma mobil. Bez něj nevydrží ani den. Všichni jí nadáváme, ale jí to vůbec nevadí. Hlavně že může telefonovat svým kamarádkám. Nakonec tedy vyjíždíme s půlhodinovým zpožděním a netrpělivě čekáme, až se před námi objeví zasněžené vrcholky Krkonoš.

Podměťová a přísudková část

5.–9. roč.

V každé větě rozlišujeme zpravidla **dvě části**:

- **jedna část** vyjadřuje *nositele, původce* děje nebo vlastnosti, jejím základem je podměť, který může být ještě rozvíjen o další větný člen. Tuto část věty pak nazýváme podmětovou (nebo také *rozvíjený podměť*);
- **druhá část** vyjadřuje, co *podměť činí*, jejím základem je *přísudek*, který může být rovněž rozvíjen o další větné členy. Tuto část označujeme jako přísudkovou (nebo také *rozvíjený přísudek*).

Příklad: *Ovocné stromy rozkvétaly ve všech zahradách.*

Uurčíme podměť (*stromy*) a přísudek (*rozkvétaly*).

Na podmětu *stromy* závisí větný člen *ovocné* – tuto část označíme jako **část podmětovou**.

Na přísudku *rozkvétaly* závisí větné členy *ve všech zahradách* – tuto část označíme jako **část přísudkovou**.

Obě části od sebe můžeme pro názornost oddělit víslohou čarou:

Ovocné stromy | rozkvétaly ve všech zahradách.
(část podmětová) (část přísudková)

Větné členy řídicí a závislé

7.–9. roč.

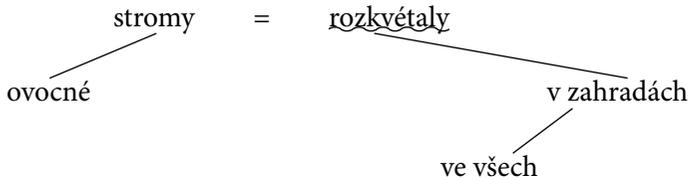
Ve skladebních dvojicích rozlišujeme :

- člen **řídicí**, to je ten, kterým se ptáme na jiný, např.: ve dvojici *ovocné stromy* je to podměť **stromy** (ptáme se: jaké stromy?);
- člen **závislý**, to je ten, jímž odpovídáme, např. : ve dvojici *ovocné stromy* je to přídavné jméno *ovocné*.

Podobně v přísudkové části věty: *Ovocné stromy | rozkvétaly ve všech zahradách* bude přísudek *rozkvétaly* **řídicím** větným členem a na něm **závislým** bude výraz *ve zahradách* (protože se ptáme: kde rozkvétaly?).

V další skladební dvojici *ve všech zahradách* bude **řídicím** členem *zahradách* a **závislým** zájmeno *všech* (protože se ptáme: v jakých zahradách?).

Graficky můžeme skladební dvojice z celé věty znázornit následovně:

Poznámka: podmět a přísudek jsou vždy jen členy **řídící** a mají zvláštní pozici, protože se můžeme ptát jedním na druhý (u jiných skladebních dvojic to není možné).

Cvičení

5. *Vypište všechny skladební dvojice z následujících vět. Základní skladební dvojici podtrhnete a svislou čarou oddělíte ve větách část podmětovou od přísudkové.*

5.–9. roč.

Louka nad naším domem hraje všemi barvami.

Za mnou se ozývá hlas blížících se cyklistů.

Moje kamarádka ze školy chodí do dramatického kroužku.

Večer maminka pověsila oprané prádlo na balkon.

6. **Z následujících vět jsou vypsány skladební dvojice. Škrtněte ty, které sem nepatří.**

Mladí hokejisté si přivezli cenné zkušenosti z mezinárodního utkání.

mladí si přivezli	cenné zkušenosti
hokejisté si přivezli	zkušenosti z utkání
přivezli si cenné	zkušenosti z mezinárodního
mladí hokejisté	z mezinárodního utkání
přivezli si zkušenosti	přivezli si z utkání

Ze čtvrté lavice se najednou ozývalo hlasité brebentění děvčat.

ze čtvrté lavice	ozývalo se brebentění
ozývalo se ze čtvrté	ozývalo se hlasité
najednou se ozývalo	hlasité brebentění
ozývalo se z lavice	brebentění děvčat

Nerozvážný řidič způsobil na dálnici srážku několika aut.

nerozvážný řidič	řidič na dálnici
řidič způsobil	způsobil srážku
nerozvážný způsobil	srážku aut
způsobil na dálnici	několika aut

7. **Z následujících skladebních dvojic vytvořte smysluplnou větu.**

hloučky turistů, stály před zámkem, zvědavých turistů, hloučky stály, před zrekonstruovaným zámkem, stály netrpělivě

studenti navštívili, studenti školy, včera navštívili, naší školy, navštívili představení, divadelní představení

Honza pozoroval, pozoroval chování, upřeně pozoroval, nevhodné chování, dvou mladíků, chování mladíků

Podmět a přísudek holý, rozvitý a několikanásobný

Holý podmět a přísudek je ten, na kterém už žádný další větný člen nezávisí.

5.–9. roč.

Příklad: Stromy rozkvétaly. Auta jezdila.

V těchto větách je pouze **holý podmět a holý přísudek**:

Stromy rozkvétaly. Auta jezdila.

Rozvitý podmět a přísudek je ten, na kterém závisí alespoň jeden další větný člen.

Příklad 1: Ovocné stromy rozkvétaly. Osobní auta jezdila.

V těchto větách je **rozvitý** pouze **podmět**, a to:

stromy – o větný člen *ovocné* (ptáme se: jaké stromy?)

a *auta* – o větný člen *osobní* (ptáme se: jaká auta?).

(Přísudky *rozkvétaly* a *jezdila* zůstávají *holé*.)

Příklad 2: Ovocné stromy rozkvétaly na zahradě.

Osobní auta jezdila po silnici.

V těchto větách je **rozvitý** jak **podmět**, tak i **přísudek**, a to:

podmět stejně jako v 1. příkladě,

přísudek *rozkvétaly* – o větný člen *na zahradě* (ptáme se: kde rozkvétaly?),

přísudek *jezdila* – o větný člen *po silnici* (ptáme se: kde, kudy jezdila?).

Někdy může být **podmět** i **přísudek** **několikanásobný**. Tyto několikanásobné větné členy oddělujeme ve větě čárkou (kromě spojek a, i, ani, nebo).

Příklad 1: Jabloně, hrušně, třešně i švestky rozkvétaly.

Auta, motocykly i kola jezdily po silnici.

V těchto větách se jedná o **několikanásobný podmět**, a to:

jabloně, hrušně, třešně i švestky

auta, motocykly i kola

Příklad 2: *Ovocné stromy rychle rozkvetly i opadaly.
Auta jezdila, předjížděla a troubila.*

V těchto větách se jedná o **několikanásobný přísudek**, a to:
rozkvetly i opadaly
jezdila, předjížděla a troubila

Cvičení

5.–9. roč.

8. **Podtrhněte základní skladební dvojice ve větách a oddělte (svislou čarou) část podmětovou a přísudkovou. Potom do závorky napište, zda se jedná o podmět a přísudek holý, rozvitý nebo několikanásobný.**

Oblouha se zatáhla bouřkovými mraky. (_____)

Každý oblak obsahuje miliony dešťových kapek. (_____)

Děšť bičuje zemi. (_____)

Voda rychle stéká do údolí. (_____)

Mrkev, petržel, ředkvička i sazenice salátu se ocitly pod vodou.

(_____)

Zimní vichřice sviští, fíčí, kvílí i štípe do tváří.

(_____)

Jinovatka lemuje okraje okvětních lístků. (_____)

V zimě se rybníky i jezera pokrývají slabým povlakem ledu.

(_____)

Jarní sluníčko bourá ledy. (_____)

Ledy tají. (_____)

9. *K následujícím podmínkám nebo přísudkům doplňte několikanásobný chybějící člen základní skladební dvojice. Potom podtrhněte podmět i přísudek.*

Maminka dnes _____ .
 _____ sedí v lavici.

Pacienti v čekárně u lékaře _____ .
 _____ ležely na lavici.
 _____ pluli v řece.

Ve štafetovém běhu se mezi nejlepšími umístili _____ .
 _____ .

Děti v zimě _____ .

Tatínek na zahradě často _____ .

10. *Několikanásobné podmínky nahraďte holými nebo rozvitými a nové věty napište. Podtrhněte v nich podmět i přísudek.*

Slepice, kuřata, husy a housata běhaly po dvoře.

Na mezinárodní přehlídce se předváděli chrti, teriéři, basseti, ohaři, jezevčíci, buldoci a dobrmani.

Na louce poletovali bělásci, babočky, hnědásci, modrásci a okáči.

Olympijských her se zúčastnili i čeští atleti, basketbalisté, tenisté, gymnasté, kanoisté i plavci.

Nejvíce se mi líbí bajky, pověsti, pohádky, povídky, novely a romány.

Naše krmítko navštěvují nejen sýkorky, ale také strakapoud, datel, žluna, sojka, brhlík, dokonce i vrabci.

Papriky, rajčata, ředkvičky a kedlubny patří k mým oblíbeným pochoutkám.

Přísudek a jeho druhy

5.–9. roč.

1) Přísudek slovesný bývá vyjádřen:

a) slovesným tvarem *jednoduchým*, např.: Eva čte. Jana vyučuje.

Jana se učí.

b) slovesným tvarem *složeným*, např.: Eva bude číst. Eva by četla.

Už jste to přečetli?

Jana by se bývala byla učila.

7.–9. roč.

c) *spojením způsobového nebo fázového slovesa s infinitivem* – považujeme jej za *přísudek složený*, např.:

– *způsobová slovesa*:

chtít – Eva chce číst. Jana se chtěla učít.

muset – Eva musí číst. Jana se musela učít.

moci – Eva mohla číst. Jana se mohla učít.

mít – Eva má číst. Jana se měla učít.

smět – Eva smí číst. Jana se smí učít.

– *fázová slovesa*:

začít – Eva začala číst. Jana se začala učít.

přestat – Eva přestává číst. Jana se přestala učít.

zůstat – Eva zůstala sedět.

d) *citoslovcem* (zastupuje sloveso), např.: Eva hop přes zábradlí.

Andulka frnk z klece.

e) *srovnávacím výrazem*, např.: Eva jako by neslyšela.

Jana jako by neviděla.

6.–9. roč.

2) Přísudek jmenný se *sponou* tvoří *sponové sloveso* a *jmenná část*. *Sponou* bývají slovesa: **být, bývat, stát se, stávat se**, která mohou být i v záporném tvaru (není, nestává se apod.). Po sponě stát se, stávat se bývá jméno v 7. pádě.

a) *spona + podstatné jméno*, např.:

Eva je prodavačka. Jana není kuchařka.

Eva se stala prodavačkou.

Jana se nestala kuchařkou.

b) *spona + přídavné jméno*, např.: Eva je sympatická. Jana nebyla smutná.

Eva se stala slavnou.

Jana se nestala zatrpklou.

Méně časté spojení:

- c) **spona + zájmeno**, např.: Eva je moje. Jana není vaše.
 d) **spona + číslovka**, např.: Eva je šestá. Jana není první.
 e) **spona + infinitiv**, např.: Eva je slyšet. Jana není vidět.
 f) **spona + příslovce**, např.: Eva je tamhle. Jana není ještě zpátky.
 g) **srovnávacím výrazem**, např.: Eva je jako uragán. Jana není jako my.

Poznámka:

sponová slovesa **být, bývat, stát se, stávat se** mohou mít v některých případech plný význam a pak se stávají **přísudkem slovesným**, např.:

Brambory jsou (= leží) ve sklepě. Bubáci nejsou (= neexistují).

V létě bývám (= pobývám) často na koupališti.

Někdy se to stává (= přihodí).

- 3) **Přísudek jmenný beze spony** se vyskytuje jen v některých příslovích, rčeních, průpovídkách, titulcích apod., v nichž chybí sponové sloveso, např.:
 Sliby – chyby. (chybí spona jsou)
 Pes – nejvěrnější přítel člověka. (chybí spona je)
 Vstup přísně zakázán. (chybí spona je)

Cvičení

11. **Podtrhněte ve větách přísudky. Určete, zda jsou vyjádřeny jednoduchým (je.) nebo složeným (sl.) tvarem slovesným (do závorčky za větou). Spojení fázového a způsobového slovesa s infinitivem označte jako složený přísudek (sl. p.).**

Viktor už knihu přečetl. () Knihu jsem už přečetl. () Já bych tu knihu také přečetl. () Petr by si chtěl také přečíst novou knihu. () Mohla bych si přečíst tu novou knihu? () Vítek bude tu knihu teprve číst. () Často vzpomínám na letošní prázdniny. () Často jsme vzpomínali na letošní prázdniny. () Určitě budeme vzpomínat na letošní prázdniny. () Bára si koupila nové šaty. () Bára by si byla koupila nové šaty. () Bára si chce koupit nové šaty. () Bára

si může koupit nové šaty. (___) Pes zuřivě štěkal. (___) Hoši se poprali cestou ze školy. (___) Iva nás překvapila novým sestřihem. (___) Iva nás chtěla překvapit novým sestřihem. (___) Venku se začíná stmívat. (___)

12. Podtrhněte ve větách přísudky. Do závorky napište, jak jsou přísudky vyjádřeny – vyberte jednu z následujících možností a – c (uveďte jen příslušné písmeno):

a) slovesem,

b) sponovým slovesem a podstatným jménem,

c) sponovým slovesem a přídavným jménem.

Bratr je již zdravý. () Nikdy na nás nezapomněla. () Teta je učitelka v mateřské škole. () Konečně začali pracovat. () Ilona byla ze všeho velmi zklamaná. (). Jeho reakce se stávaly nepředvídatelnými. () Děti hlasitě četly. () Klavír byl rozladěný. () Dita se stala rekordmankou ve skoku do dálky. () Tento příklad není snadný. () Batole konečně přestalo plakat. () Liba je naše kamarádka. () Letadlo právě přistávalo. () Tatínkův spolužák byl novinářem. ()

13. Podtrhněte ve větách přísudky. Do závorky napište, zda se jedná o přísudek slovesný (slov.) nebo jmenný se sponou (jm. se sp.).

S nadšením jsme vyšlapali na vrcholek hory. (_____) Večer jsme byli velmi unavení. (_____) Auto zastavilo před naším domem. (_____) Bylo celé zablácené. (_____) Mirek jezdil na kole. (_____) Před semaforem musel zastavit. (_____) Jitčiny šaty byly moc hezké. (_____) Rodinný dům byl postaven převážně z cihel. (_____) Slyšel jsem hlasité pískání. (_____) Zapomněla doma učebnici do němčiny. (_____) Katka se stala studentkou Karlovy univerzity. (_____) Táta vyluštil těžké sudoku. (_____) Jindra není v matematice zrovna moc snaživý. (_____) Karel byl lodním kuchařem. (_____) Babička ráda vzpomínala na své mládí. (_____)